

Hiv-testning

Tidig upptäckt av hiv och andra sexuellt överförbara infektioner är oerhört viktig för att förhindra smittspridning. Hälso- och sjukvården bör ha en mycket generös inställning till hiv-testning.

Enligt Smittskyddslagen (SFS 2004:168) är den som misstänker att han eller hon bär på en allmänfarlig sjukdom (till exempel hiv) eller annan smittspåringspliktig sjukdom skyldig att utan dröjsmål söka läkare och låta läkaren göra de undersökningar och ta de prover som behövs för att konstatera om smittsamhet föreligger. Den läkare som misstänker att en patient bär en sådan sjukdom är skyldig att skyndsamt undersöka patienten och ta de prover som behövs. Provtagningen och behandling är kostnadsfri för patienten.

I praktiken innebär det att hiv-testning är en del av det förebyggande smittskyddarbetet och ska vara kostnadsfri och lättillgänglig. Om en person kommer till en hälsocentral eller mottagning bör hiv-testning kunna genomföras samma dag om personen önskar det. Patienten ska bokas till läkare eller annan hälso- och sjukvårdspersonal med kompetens för riskbedömning och rådgivning för bedömning i varje enskilt fall. Om personen som vill testa sig varit utsatt för känd exponering för hiv, till exempel har haft oskyddat sex med hiv-smittad person ska kontakt **omedelbart** tas med **infektionsbakjouren** för ställningstagande till förebyggande behandling (postexpositions-profylax), som (om indicerad) bör sättas in snarast möjligt för att ge avsedd skyddseffekt.

Om personen vill vara anonym kan hiv-testet, remiss och journalhandlingar märkas med en unik kod (SFS 2008:363). Detta gäller endast hiv-testning. Informera personen om att anonymiteten upphör om man påvisar hiv i testet. För att personens säkerhet inte ska äventyras bör varje hälsocentral och mottagning utarbeta rutiner för hur dessa personer ska tas omhand. Det går inte att vara anonym vid testning av andra sexuellt överförbara infektioner, då identitet måste föras in i journalen enligt patientdatalagens krav (SFS 2008:355).

Vid anonym hiv-testning får patienten ett unikt kodnummer (till exempel 2012-1001) enligt lokal instruktion på respektive mottagning. Föreskriften i 3 kap 6 § andra stycket i patientdatalagen (2008:355) om identitetsuppgifter i en patientjournal tillämpas inte i samband med anonym provtagning för hivinfektion. Reservnummer kan inte användas då detta är kopplat till patientens identitet.

Beställning av anonym hiv-testning görs på pappersremiss med rosa kant: HIV ½ (ag/ak). Ta etikett 2504 från baksidan på remissen och märk röret. Istället för namn och personnummer anges på remissen "Anonym patient hiv" samt rikskod och lokalt kodnummer. Även fullständigt namn på läkaren och dennes telefonnummer måste finnas på remissen. Vid provtagningen får patienten kodnumret och tid för återbesök så snart provsvar kan finnas tillgängligt. Detta kodnummer anges även i den anteckning som ersätter journalanteckning, t ex i särskild pärm. Patienten får uppge vilket namn som ska ropas upp i väntrummet. Om patienten provtas på Infektionsmottagningen är det bästa att patienten stannar kvar i väntrummet tills provsvaret är klart.

Regelrätt journal förs inte vid anonym provtagning, istället görs en anteckning som endast innehåller anledning till provtagning, kodnummer, kön samt det namn som patienten vill ska ropas upp. Anteckningen förvaras separat, enligt lokal instruktion, fram till återbesöket. Vid positivt provsvar sparas handlingen i journal med full identitet. Vid negativt provsvar kan handlingen gallras ut direkt och förstöras, om inget mer besök är planerat och om ingen annan lokal instruktion finns.

Vid all beställning av hiv-test ska alltid fullständigt namn på ansvarig läkare anges i beställningen till laboratoriet, men provet kan tas av annan vårdpersonal. Vid stark misstanke om att personen kan vara hiv-smittad ges förhållningsregler både muntligen och skriftligen vid provtagningstillfället. Förhållningsregler finns på ww.slf.se/smittskydd under Smittskyddsblad, Hiv patientinformation.

Givna förhållningsregler ska dokumenteras i journalen. Dokumentera även datum för när de givna reglerna uppdaterats på www.slf.se/smittskydd.

Det är viktigt att det på hälsocentralen eller mottagningen finns en beredskap för hur man ska agera om hiv påvisas i testet. Kontakta då snarast infektionsbakjouren. Besökstid till infektionsläkare bokas då in inom de närmaste dagarna. Ett andra konfirmerande test ska alltid tas och det kan tas i samband med besöket på Infektions-mottagningen. Den enhet som tagit det första testet ska kalla patienten på åter-besök och informera om resultatet, ge skriftliga och muntliga förhållningsregler samt meddela patienten tiden för nybesök på Infektionsmottagningen. Anmälan i SmiNet, smittspårning och eventuell läkemedels-behandling kommer behandlande läkare på Infektionskliniken att ombesörja.

Rådgivning och information om hiv i samband med testet är mycket viktigt, se nedan. Betona personalens tystnadsplikt. För att förhindra framtida smittoöverföring är det viktigt att utnyttja testtillfället för personlig information om smittvägar och risker och hur man skyddar sig för smitta. Boka återbesökstid för utlämnande av testresultatet. Vid detta återbesök kan samtalet vid testtillfället upprepas. Undantagsvis kan testresultatet ges via telefon om särskilda skäl för detta föreligger.

Hiv-testningen kan ha föregåtts av långvarig oro och funderingar kring möjligheterna att vara smittad. Patienten kan därför vara väl motiverad för samtal om hiv och riskbeteende.

Samtalet bör innehålla följande:

- Orsaken till varför patienten sökt för hiv-testning
- Hur hiv smittar, hur man skyddar sig, säkrare sex, kondom etc
- Då det från misstänkt smittotillfälle tar en viss tid innan man kan påvisa hiv, ska man lämna ytterligare ett hiv-test 6 veckor efter det misstänkta smittotillfället

Om orsaken till att man vill testa sig är:

Riskbeteende i form av oskyddat sex

- Informera om att kondom är ett bra sätt att minska risken för sexuellt överförbara infektioner som t ex hiv, klamydia, kondylom och herpes
- Information om hur man använder kondom, olika typer, glidmedel mm

Riskbeteende i form av oskyddat sex utomlands

- Högre frekvens av hiv och andra sexuellt överförbara infektioner i en del länder utanför Norden
- Prostitution kan se olika ut
- Informera om att kondom är ett bra sätt att minska risken för sexuellt överförbara infektioner som t ex hiv, klamydia, kondylom och herpes
- Att man bör ta med sig kondomer när man reser. Utomlands kan det vara svårt att hitta kondomer av samma höga kvalitet som vi har i Sverige

Riskbeteende i form av intravenöst missbruk

- Enda sättet att skydda sig vid injektionsmissbruk är att använda egna sprutor, kanyler etc som man inte delar med någon annan
- Informera om vilka vård- och stödkontakter patienten kan söka om han/hon vill ha hjälp angående sitt missbruk
- Informera om att kondom är ett bra sätt att minska risken för sexuellt överförbara infektioner som t ex hiv, klamydia, kondylom och herpes

Oro på grund av blodtransfusion, injektionsbehandling

- I Sverige testas allt blod sedan 1985. Blodtransfusioner kan i vissa länder utgöra en risk. Det kan även förekomma smittrisk från orena sprutor och kanyler som används i sjukvården i en del länder.

Ge gärna patienten skriftlig information, till exempel:

Råd och fakta om sexuellt överförda infektioner, Broschyr i fickformat, Smittskyddsinstitutet. Beställs från www.folkhalsomyndigheten.se under Publikationer – Hivprevention och sexuell hälsa.

Kondom - praktika för män, Praktisk informationsbroschyr för män, finns även på engelska och arabiska, RFSU. Beställs från www.rfsu.se, skriv Kondompraktika i sökrutan, tryck på Beställ här via RFSU:s materialbutik på nätet, sedan på Fakta under rubriken Material, se sidan 1 och 2. Broschyren finns översatt till arabiska och engelska.

Källor:

Smittskyddslagen 2004:168

Förordning (SFS 2008:363) om provtagnings för hivinfektion

Meddelandeblad Socialstyrelsen april 2012 ” Provtagning för hiv och andra sexuellt överförbara infektioner – ansvar, tillgänglighet och sekretess”

Meddelandeblad Socialstyrelsen juni 2005 ”Kostnadsfrihet vid undersökning, vård och behandling vid allmänfarlig sjukdom”

Smittsamhet vid behandlad och obehandlad hivinfektion – en sammanfattning och praktiska råd, Folkhälsomyndigheten 2015